

ЕТИМОЛОГИЯ

Събрана от покоен охтичаѡ помощник-учител
в класическа гимназия

Виждам го и сега – бледия млад учител с излиняло палто и също тъй излинали сърце, тяло и мозък. Той бършеше непрестанно праха от старите си словари и граматики с чудновата кърпичка, украсена като за присмех с ярките знаменца на всички познати народи по света. Той обичаше да чисти от праха старите си граматики: това го караше да повярва, че живее.

Когато се залавяш да обучаваши другите и да ги научиши как трябва да наричат на нашия език кита, пропуснеш ли от невежество да произнесеш буквата Х, която главно предава почти целия смисъл на думата, ти преподаваши нещо невярно.

Хаклюйт (1552–1616)

WHALE (хуейл), на шведски и датски hval. Това животно е наречено така заради неговата закръгленост или заобленост; на датски hvalt значи извит и сводест.

Словар на Уебстър

WHALE. Произлиза непосредствено от датското и германско Wallen; англосаксонски Walw-ian – търкалям се, валям се.

Словар на Ричардсън

לוייתן – староеврейски
κῆτος – гръцки
Cetus – латински
Whoel – англосаксонски
Hvalt – датски
Wal – холандски

Hwal – шведски
Whale – исландски
Whale – английски
Baleine – френски
Ballena – испански
Пеке-нуе-нуе – фиджийски
Пехе-нуе-нуе – еромангойски

Извадки (Събрани от един младши помощник-библиотекар)

Както ще се види, този усърден книжен червей, младшият помощник-библиотекар, е преровил и ватиканските библиотеки, и количките на букинистите по цялото земно кълбо и е измъкнал оттам всяко случайно упоменаване на думата кит по какъвто и да е повод във всяка църковна или мирска книга. Затова не трябва да смятате тия безразборно събрани, макар и добросъвестно предадени цитати за напълно валидни в китознанието. Що се отнася до цитираните тук древни автори и поети, дадените извадки са ценни или забавни само доколкото дават далечна обща представа за всички безразборни изказвания, мисли, фантазии и прослава на Левиатана от всякакви народи и поколения, включително и нашето.

И така, прощавай, окаяни младши помощнико, чийто тълкувател се явявам тук. Ти принадлежиш към безнадежните нещастници, които никакво земно вино не ще стопли, за които и бледият херес е прекалено ярък и силен; но с които човек обича да поседи, да се почувства също тъй окаян, да поплаче и да им каже направо, с насълзени очи, с празна чаша

и с почти приятна тъга: „Откажете се от тая работа, младши помощници! Защото колкото повече се мъчите да угодите на хората, толкова повече неблагодарност ще получите! Бих желал да мога да ви подаря дворците Хемптън корт и Тюйлери! Но преглътнете сълзите си и бързо отпратете сърцата си към главната мачта; защото приятелите ви, стигнали там преди вас, ви приготвят вече седмокатните небеса, като изгонват, преди да пристигнете, отдавна скучаещите архангели Гавраил, Михаил и Рафаил. Тук вие се чукате само с разбитите си сърца, там ще се чукнете с нечупливи чаши!“

И сътвори Бог големи китове.

Битие

Левиатан подире си остави светла дия; бездната изглежда безлезна.

Йов

И сътвори Бог една голяма риба да глътне Йона.

Йона

Там плават кораби, там е оня Левиатан,
който си създал да играе в него.

Псалтир

И в тоя ден Господ ще накаже със своя
тежък, голям и як меч Левиатана – пр-
вобягащия змей, и Левиатана – лъкатуш-
ния змей, и ще убие морското чудовище.

Исай

И каквото още да попадне в хаоса на
пастта на това чудовище, било то звяр,
кораб или камък, плъзга се незабавно през
огромната му скверна глътка и попада в
бездънния търбух.

Плутарх,
„Нравствени съчинения“

В Индийско море се въдят най-големите
и огромни риби, които съществуват на
света; между тях са китове и во-
довъртежите, наричани балени, които
стигат на дължина до четири земни
акра или арпана.

Плиний

Не бяхме плавали и два дена, когато при-
зори се появиха голямо множество китове
и други морски чудовища. Измежду първи-
те един имаше наистина чудовищни раз-
мери. Той ни приближи с разтворена паст,
като вдигаше огромни вълни от двете си
страни и пенеше морето пред себе си.

Лукиан,
„Истинска история“

Той посети тази страна също тъй с на-
мерение да улови китове, от зъбите на
които се получава много ценна кост, ка-
квато той подари на краля. Най-хубави
китове обаче се ловят около бреговете на
неговата родина; някои от тях са чети-
ридесет и осем, други петдесет ярда дъл-
ги. Той каза, че бил един от шестимата,
убили шестдесет кита за два дни.

Разказ на Отър или Октър,
записан от крал Алфред
в лето Господне 890

И докато всичко друго – все едно дали е
живо същество, или кораб, – попадайки
в страшната паст на това чудовище
(кита), бива незабавно погълнато и погу-
бено навеки, кротушката сама се вмъква
там да спи в безопасност.

Монтен,
„Апология на Раймон Себон“

Да бягаме! Да бягаме! Господ да ме пора-
зи, ако това не е Левиатанът, описан от
достопочтения пророк Мойсей в житие-
то на многострадалния Йов.

Рабле

Черният дроб на този кит тежеше кол-
кото товар на две коли.

Стоу,
„Летописи“

Великият Левиатан, който кара море-
тата да се пенят като кипящ котел.

Лорд Бейкън,
„Превод на Псалтира“

Що се отнася до чудовищното туловище на кита, не разполагаме с никакви определени данни. Някои китове са толкова затлъстели, че само от един кит може да се получи невероятно количество мас.

Същият,
„История на живота и смъртта“

Срещу вътрешна контузия най-добър цяр е спермацетът.

Шекспир, „Хенрих IV“

Много приличен на кит.

Шекспир, „Хамлет“

Никой не ще съумее да го спре;
лети той срещу своя наранител,
пробол с подла стрела неговата гръд,
както ранен кит лети през вълните към брега,

Спенсър, „Кралицата на фенте“

Огромен като кит, който може с движенията на гигантското си тяло да накара морето да закипи.

Сър Уилям Девингънт,
Предговор към „Гондибърт“

Хората могат само да предполагат какво е спермацетът, щом и ученият Хосманус в тридесетгодишния си труд заявява открито: *Nescio quid sit.* (Не зная какво е.)

Сър Т. Браун,
За спермацета и спермацетовия кит.
Виж „Трактат за разпространени заблуди“

Като Спенсървия Талус със своята бухалка той носи разруха с огромната си опашка. Забитите им стрели в ребрата си носи той, а на гърба си – от копия гора.

Уолър,
„Битка край летните острови“

Изкуствено е създаден този велик Левиатан, наречен общност или държава (по латински *civitas*), която е само един изкуствен организъм.

Хобс,
Уводна фраза от „Левиатан“

Глупавият Менсаул го глътна, без да го дъвче, както кит глътва рибка.

Бъниан,
„Пътят на поклонника“

Този морски звяр,
Левиатанът, най-голямата
създадена от бога твар,
която плува в океанските води.

Милгън,
„Изгубеният рай“

Левиатанът, най-огромната
от всички живи твари,
прострян в дълбините, плува или спи,
напомнящ плаващ остров.
С вдъшването си поглъща,
с издишването изхвърля цяло море.

Пак там

Могъщите китове, които плуват в море
от вода, а в самите тях плува море от
мас.

Фулър,
„Мирска и Божествена власт“

Така притаен зад някой нос, огромният
Левиатан дебне своята жертва и без го-
нитба нагълтва дребните рибки, които
попадат заблудени в неговата пасть.

Драйдън

Докато китът плува до кърмата на ко-
раба, отсичат главата му и, натоварена
на лодка, влачат я на буксир колкото е
възможно по-близо до брега; но при двана-
десет-тринадесет стъпки дълбочина тя
вече потъва.

Томас Едж,
„Десет пътувания до Шпицберген“.

По пътя си срещнаха много китове,
които се забавляваха из океана и за раз-
влечение изхвърляха водни струи през
тръбите и клапите, които природата е
поставила на гърбовете им.

Сър Т. Хърбърт.
„Пътешествия из Азия и Африка“

Тук те срещнаха такива огромни тълпи
китове, че бяха принудени да плават с
най-голяма предпазливост от страх да
не връхлелят върху някой от тях.

Скаутен.
„Шесто околосветско плаване“

При силен североизточен вятър ние от-
плавахме от устието на Елба с кораба,
наричан „Йона в кита“.

Някои разправят, че китът не можел да
си отваря устата, но това са глупости.
Моряците често се покатерват на върха
на мачтите, за да могат да забележат
кит, защото първият, който го е от-
крил, получава един дукат за труда си.
Разказваха ми, че край Шетландските
острови бил уловен кит, в чийто стомах
намерили повече от цяло буре херинги.
Един от нашите харпунери ми каза, че
уловил веднъж при Шпицберген един съ-
вършено бял кит.

Харис Кол,
„Пътешествие до Гренландия“, 1671 г.

Доста китове са били изхвърляни по
това крайбрежие (на Файф). В 1652 г.
бил изхвърлен един кит от рода на ба-
нелените, дълъг осемдесет стъпки, от
който (както ми казаха) освен голямото
количество мас получили и 500 аршина
банели. Челюстта му е оставена като
арка в градината Питферен.

Сибалд, „Файф и Кинрос“

Аз се съгласих да опитам дали ще мога да
се справя с този спермацетов кит и да го
убия, защото не бях чувал досега някой
човек да е убивал такъв кит – толкова
свиреп и бърз бе той.

Ричард Страфорд,
„Писмо от Бермудските острови“.
„Филологически записки“, 1668

Китове в морето
на Божия глас се покоряват.

Буквар от Нова Англия

Видяхме и голям брой огромни китове,
които в южните морета са сто пъти
повече, отколкото у нас на север.

Капитан Коули,
„Околосветско пътешествие“, 1729 г.

... а дъхът на кита често мирише така
непоносимо, че може да предизвика мозъч-
но разстройство.

Улоа,
„Южна Америка“

На петдесет избрани, прочути силфиди
поверихме ценното съкровище – долната
фуста. Често тази крепост е била пре-
вземана, макар и укрепена с китови ребра.

Ал. Поуп,
„Похищението на къдрицата“

Ако сравним по големина сухоземните
животни с тези, които обитават мор-
ските глъбини, ще открием, че първите
са просто нищожни по размери. Китът
е без съмнение най-голямото от всички
Божии създания.

Голдсмит,
„Естествена история“

Ако пишеш басня за малки рибки, трябва
да ги накараш да говорят като огромни
китове.

Голдсмит до Джонсън

Следобед видяхме нещо, което взехме
отначало за скала, но после се разбра, че е
мъртъв кит, убит от няколко азиатци,
които го влачеха сега към брега. Те се
стараеха, както изглежда, да се скрият
зад туловището му, за да не ги забеле-
жим.

Кук, „Пътешествия“

Те нарядко дръзват да нападнат по-голе-
ми китове. Толкова много се страхуват
от тях, че дори се пазят да не споменат
името им, докато са в морето, и държат
в лодките си тор, вар, хвойново дърво и
други подобни неща, с които да ги пла-
шат и отблъскват.

Уно фон Троиал,
„Писма за пътешествието на Бенкс
и Солендър в Исландия през 1772“

Спермацетовият кит, открит от нан-
тъкети, е подвижно и свирепо животно
и изисква от риболовците огромна лов-
кост и храброст.

Томас Джеферсън,
„Записки до френския министър на
външните работи“, 1778 г.

А моля ви се, сър, какво на тоя свят е рав-
но нему?

Едмънд Бърк,
Упоменавање на нантъкетското
китоловство в реч пред Парламента

Испания – един огромен кит, изхвърлен
върху бреговете на Европа.

Едмънд Бърк (някъде)

Десетият източник на кралския доход,
обусловен, както се предполага, върху
обстоятелството, че кралят пази и за-
щитава моретата от пирати и разбой-
ници, е неговото право върху Кралските
риби, за каквито се смятат китът и
есетрата. И двете, било изхвърлени на
брега, било уловени недалеко от него, са
кралска собственост.

Блекстоун

Скоро за смъртоносно състезание еки-
пжите се приготвят: непогрешимият
Родмонд над главата си издига назъбения
харпун и участва при всяко нападение.

Фалконър, „Корабокрушение“

Блестят покриви, куполи, кули,
летят и се пръскат ракети.
а пламъкът им увисва за миг
по целия свод небесен.
Ако сравним пламъка с водата,
така се пръскат високо океанските води,
когато китът ги изхвърля в струя
в израз на неудържима радост.

Купър,
„По случай посещениято
на кралицата в Лондон“

Десет до петнадесет галона кръв изти-
чат от сърцето наведнъж с невероятна
бързина.

Джон Хънтър,
„Дисекция на кит (малък)“

Аортата на кита е по-широка в диаме-
тър от главната тръба на водопровода
при Лондонския мост, а водата, която
протича през тази тръба, има по-малък
устрем и по-малка скорост от кръвта,
бликаща от сърцето на кита.

Пейли,
„Теология“

Китът е млекопитаещо
без задни крайници.

Барон Кювие

На 40 градуса южна ширина видяхме
спермацетови китове, но не уловихме ни
един до 1 май, когато морето беше прост-
то осеяно с тях.

Колнет,
„Пътешествие за разширяване
на китоловството“

В свободната стихия под нозете ми
плаваха,
боричкаха се и се гмуркаха в игра, в
гонитба и в борба
риби от всякакъв цвят, форма и вид,
които езикът не може да опише и моряк
не е виждал; от ужасния Левиатан
до милиони насекоми, гъмжащи във
вълните,

отрупани в огромни като плаващи
острови стада,
водени от тайнствен инстинкт през тази
пустиня без път, нападани отвред
от хищни врагове,
китове, акули и чудовища, с чело и
челюст, въоръжени
с меч, трион, спирален рог или извити зъби.

Монтгомъри,
„Светът преди потопа“

Слава! Възпейте
царя на рибия род.
Няма по-могъщ от тоя кит
в целия просторен Атлантис;
нито по-тлъста риба от него
се гмурка в полярното море.

Чарлз Ламб,
„Тържеството на кита“

През 1690 година няколко души наблюдаваха от един висок хълм как китове се боричкат и пускат фонтани; и един от хората каза: ей там – сочейки морето – е зеленото пасбище, където нашите правнуци ще си изкарват препитанието.

Овид Мейси,
„История на Нантъкет“

Построих къщичка за Сузана и за себе си,
а вратата в готически свод направих от
китова челюст.

Хоторн,
„Преразказани приказки“

Тя дойде да ми поръча паметник за своя
първи любим, убит от кит в Тихия океан
преди повече от четиридесет години.

Пак там

– Не, сър, това е същински кит – отвърна
Том, – видях фонтана му; той изви в
небето две такива прекрасни дъги, каквито
всеки християнин би желал да види.
Този приятел е същинско буре с масло.

Купър, „Лоцманът“

Донесоха вестниците; в берлинския вестник
видяхме, че на тамошните арени
показват китове.

Екерман, „Разговори с Гьоте“

– Господи, мистър Чейс, какво става?
– Корабът ни е разцепен от кит – от-
върнах аз.

Описание на коработрушението на
китоловния кораб „Есекс“ от Нантъкет,
нападат и накрая разрушен от голям
спермацетов кит в Тихия океан.

От Оуен Чейс от Нантъкет,
първи помощник-капитан на казания
кораб. Ню Йорк, 1821 г.

Високо във вантите една нощ седеше
мораяк, а вятърът появяваше на воля; ту
светваше, ту чезнеше бледата луна. И
фосфорната дияра на кита блестеше там,
където той се гмуркаше в морето.

Елизабет Окс Смит

Дължината на въжетата, развити от лодките, заети с улавянето само на този кит, достигаше общо до 10 440 ярда, или почти шест английски мили. Понякога китът разтърсва така във въздуха чудовищната си опашка, че тя плющи като камшик и звукът се чува на разстояние от три до четири мили.

Скорсби

Обезумял от болката, която му причиняват тези нови нападения, разяреният спермацетов кит започва да се върти във водата; издига огромната си глава и с широко разтворена пасть захваща всичко, което се изпречи на пътя му; нахвърля се върху лодките, подгонва ги със страшна скорост, а понякога напълно ги разбива с челото си.

Много чудно е, че изучаването на навиците на едно тъй интересно и от търговска гледна точка толкова важно животно като спермацетовия кит е било така занемарено или е привлякло толкова малко вниманието на многобройните, а при това учени наблюдатели, имали напоследък големи възможности да се запознаят с навиците му.

Томас Бийл,

„История на спермацетовия кит“, 1839

Кашалотът (спермацетовият кит) е не само по-добре въоръжен от същинския кит (гренландски или истински кит), като притежава страхотни оръжия и в двата края на тялото си, но и много по-често проявява склонност да използва за

нападение тези оръжия, и то така изкусно, смело и коварно, щото го смятат за най-опасния от всички известни китове.

Фредерик Дибел Бенет,

„Китоловно околосветско плаване“, 1840

13 октомври

– Фонтан на хоризонта! – извикаха от мачтата.

– Къде? – запита капитанът.

– Три градуса от подветрения борд, сър.

– Рул наляво! Не изменяй посоката!

– Разбрано, сър.

– Ей, дежурният! Виждаш ли още кита?

– Да, да, сър. Цяло стадо кашалоти! И фонтани пускат, и подскачат!

– Съобщавай! Съобщавай, каквото виждаш!

– Да, да, сър! Ето фонтан! И още... и още... и още един!

– Къде?

– На две и половина мили.

– Гръм и мълния! Толкова близо! Свикайте екипажа!

Дж. Рос Браун,

„Скици от китоловно плаване“, 1846 г.

Китоловният съд „Глоб“, където станала ужасните събития, които възнамеряваме да опишем, принадлежеше на остров Нантъкет.

Описание на бунта

на кораба „Глоб“, оставено от Лей и Хъси, единствените оцелели членове на екипажа, 1828 г.

Подгонен веднъж от кита, който бе ранил, той отблъскваше за известно време нападението с копието си; но разярено то чудовище най-после се нахвърли върху лодката; и той успя да се спаси заедно с другарите си, като се хвърлиха във водата, щом видяха, че лодката е обречена.

„Мисионерски дневник“,
Тайерман и Бенет

– Самият Нантъкет – каза мистър Уебстър – е много интересна и странна част от националния доход. Тук, сред морето, живее едно население от осем-девет хиляди души, което увеличава всяка година националното благосъстояние чрез своя храбър и упорит труд.

Доклад за изказванията на Дейниъл Уебстър в Сената на САЩ във връзка с предложението за постройка на вълнолом в Нантъкет, 1828 г.

Китът върхлетя право върху него и по всяка вероятност го уби моментално.

„Китът и неговите ловци, или приключението на китоловеца и животоописанието на кита, събрани при връщането в родината на ‘Комодор Прибъл’, от преп. Хенри Т. Чивър

– Опитай се да шукнеш – отвърна Семюъл, – и ще те пратя по дяволите.

„Животът на Семюъл Комсток (Бунтаря)“,
от брат му Уилям Комсток,
друга версия на разказа за китоловния кораб „Глоб.“

Пътешествията на холандци и англичани из Северния океан с цел да открият, ако е възможно, път през него за Индия, макар и да не постигнаха главната си цел, откриха областите, където се намират китове.

Мак Кълок,
Търговски речник

Тези неща са взаимно свързани, топката отскача само за да се удари по-нататък; защото, като разкриха областите, посещавани от китове, китоловците като че косвено налучкаха нови следи за същия тайнствен северо-западен проток.

От „нещо“ необнародвано

Невъзможно е да срещнете китоловен кораб в океана и да не се учудите на вида му. С прибрани платна, с дежурни по мачтите, откъдето те наблюдават нетърпеливо морската шир, този съд е напълно различен от корабите за обикновено плаване.

„Течения и китоловство“,
Изследователска експедиция от САЩ

Пешеходците в околностите на Лондон и другаде си спомнят може би големите прави кости, забити в земята като сводове на порти или пред беседки, и вероятно са чували, че това са китови ребра.

Разкази на китоловец от Арктика

Едва когато лодките се върнаха от преследването на китове, белите забелязаха, че кръвожадните диваци от екипажа са заели кораба.

Вестникарско описание
за завземането и възвръщането
на китоловния кораб „Хобомак“

Всеизвестно е, че малцина от екипажите на китоловни кораби (американски) се връщат с плавателния съд, с който са заминали.

Плаване с китоловна лодка

Огромно туловище се подаде внезапно из водата и подскочи право нагоре. Беше кит.

Мириам Кофин, или Китоловеца

Харпунът е забит, разбира се; но помислете как бихте се справили с едно неопитомено диво жребче само с помощта на въже, завързано за основата на опашката му!

„Кости и дрипи“,
Глава за китоловството

Веднъж видях две от тези чудовища (китове), вероятно самец и самка, които плуваха бавно един след друг на хвърлей камък от засенчения от букови дървета бряг (при Тера дел Фуего).

Дарвин,
„Пътешествие на един естественик.“

– Назад! – викна помощник-капитанът, когато, обръщайки глава, зърна до носа на лодката зиналата паст на огромен спермацетов кит, който можеше моментално да ги погуби. – Назад, ако ви е мил животът!

Уортън Китоубиеца

Бъдете бодри, момци, не отпадайте духом,
докато смелият харпунджия прободне кита!

Нантъкетска песен

О, славният стар кит,
сред буря и урагани
пребъдва в морския си дом,
исполин по сила там,
където силата е право,
и цар в безбрежното море.

Китоловна песен

*В знака на възхищение от гения му
тази книга се посвещава на Натаниъл Хоторн*

♦ ГЛАВА 1 ♦

ДАЛЕЧНИ ОЧЕРТАНИЯ

Именувайте ме Ишмиъл. Преди няколко години – не е важно точно кога, – останал почти без пари и без особено привлекателни занимания на сушата, намислих да направя едно пътешествие по море, да видя водните пространства на земята. Така прогонвам аз скуката и подобрявам кръвообращението си. Щом открия, че ставам намусен; щом в душата ми настъпи влажен, дъжделив ноември; щом почна да минавам неволно край погребални бюра и да следвам всяко срещнато погребение; а особено щом ипохондрията ме обземе дотолкова, че единствено здравото нравствено чувство ме възпира да изляза на улицата и да заблъскам минувачите – тогава аз си давам сметка, че е крайно време да замина колкото е възможно по-скоро на далечно плаване. То е за мене заместител на пистолета и куршума. Катон се е нанизал с философски замах на меча си; аз се насочвам безшумно към кораба. В това няма нищо чудно. Макар и да не го съзнават, почти всички хора в различни степени и в различни времена споделят моите чувства към океана.

Вземете например вашия островен Манхатън, опасан с кейове, както индийските острови са опасани с коралови рифове; търговията го залива отвред със своите вълни. Всички улици отдясно и отляво ви отвеждат към водата. Накрай града е крепостта, а там във величествения вълнолом се плискат вълни и лъхат ветрове, които само допреди няколко часа не са съзирали суша. Погледнете тълпите, дошли да им се любоват.

Разходете се из града в някой сънлив съботен следобед. Тръгнете от Корлиърс Хук към Кентис Слип, а оттам пред Уайтхол на север. Какво виждате? Застанали като безмълвни стражи около града, хиляди и хиляди смъртни стоят унесени в мечти по океана. Някои са се облегли на опорните стълбове; други са насядали по парапета на кея, трети надничат през фалшборда на китайски кораби; а някои са се покатерили по вантите, сякаш се стремят да се взрат още по-далеко в морето. Всички те са жители на сушата; през цялата седмица са били затворени между дъски и мазилка – вързани пред гишета, заковани за чинове, завинтени пред писалища. Какво се е случило? Нима са изчезнали зелените поля? Какво търсят тия хора тук?

Погледнете! Идват нови тълпи, тръгнали право към водата, решени сякаш да се гмурнат в нея. Странно! Те ще се успокоят едва когато стигнат самия край на сушата; не ги задоволява скитането под сенчестия заслон на пристанищните складове. Не. Те трябва да доближат самата вода, като внимават само да не паднат в нея. Стоят те тъй, заели мили... левги. Всички са жители на сушата, дошли от улички и алеи, от улици и булеварди – от север, изток, запад и юг. Но тук всички са единни. Нима магнитните стрелки на компасите от всички тия кораби са ги привлекли тук?

Но не е само това. Да кажем, че сте на сушата; на някое високо плато с езера. Тръгнете по която и да е пътека; в девет десети от случаите тя води към някоя долина и свършва до речен вир. В това има сякаш магия. Накарайте най-разсеяния човек, потънал в най-дълбока замечтаност, да тръгне с вас и той ще ви заведе неминуемо към вода, стига да има вода в тая местност. Направете този опит, ако някога ви сполети жажда в Голямата американска пустиня и в кервана ви се намира случайно някой професор метафизик. Да, всеизвестно е, че водата и съзерцателността са слети неразривно.

Да вземем някой художник. Той желае да ви нарисува най-фантастичното, сенчесто, спокойно, очарователно и романтично кътче от долината на река Сако. Кое му помага, за да внуши настроението? Ето ви хралупестите дървета, във всяко от които има сякаш един пустинник и едно разпятие; ето ви мирна ливада и заспал добитък; от хижичката накрая се вдига сънлив дим. Дълбоко в далечната горичка се вие лъкатушен път, стигащ до зъберите, извисени над сините планински скатове. Но и възшебството на тази картина, и въздишките на бора, капещи като иглици върху главата на овчаря, щяха да бъдат напразни, ако погледът му не беше втрънен в ча-

ровната река пред него. Идете в прериите през юни, когато в протежение на десетки мили ще вървите до колене сред петнисти лилии – какъв чар им липсва? Вода – там няма нито капка вода! Ако Ниагара беше пад от пясък, щяхте ли да пътувате хиляди мили, за да го видите? Защо бедният поет от Тенеси, получил внезапно няколко шепи сребро, започнал да обмисля дали да си купи палто, от което имал неотложна нужда, или да вложи парите си, като отиде пеша до океана при Рокауей бийч? Защо всеки здрав младеж със здрав дух пощръклява понякога за море? Защо при първото ви мореплаване като пасажер изпитвате мистичен трепет, щом ви кажат, че сушата не се вижда вече? Защо старите перси са смятали морето за свещено? Защо гърците са му посветили отделно божество, и то брат на Юпитер? Всичко това сигурно не е без смисъл. А още по-дълбок е смисълът на легендата за Нарцис, който се хвърлил в извора, за да сграбчи отразения там прекрасен, измъчващ го образ, и се удавил. Същия образ виждаме и ние във всички реки и океани. Образа на неуловимия призрак на живота; това е ключът на цялата загадка.

Когато казах, че имам навика да пътувам по море, щом погледът ми почне да се замъглява и дробовете ми да дишат тежко, не исках да кажа, че тръгвам като пасажер. Защото да пътуваш като пасажер трябва да имаш кесия, а празната кесия е само парцал. Освен това пасажерите се разболяват от морска болест... стават свадливи... не спят нощем... изобщо не се забавляват много; не, аз не заминавам никога като пасажер; нито пък, макар и да съм моряк, пътувам по море като комодор, капитан или готвач. Предоставям славата и честта на тия длъжности за хората, които ги обичат. Лично аз ненавиждам всички почетни и почитани стремежи, несгоди и изпитания от какъвто и да е вид. Годен съм да се грижа само за себе си, без да поемам отговорност за кораби, платноходи, бригове, шхуни и тям подобни. А да замина като готвач, макар и да признавам, че това е доста голямо отличие, защото готвачът е един вид офицер на борда – някак си не ми е минавало през ум да пека пуйки и кокошки; при все че надали някой би говорил по-почтително и дори по-страхопочтително от мене за една добре изпечена кокошка или пуйка, умело подправена с масло, сол и пипер. Именно поради езическата преданост на древните египтяни към печените ибиси и хипопотами вие виждате мумиите на тези създания в огромните пекарни – пирамидите.

Не, аз пътувам по море само като прост моряк, застанал пред мачтата, изправен на бака, кацнал в наблюдателницата на върха на главната мачта. Вярно е, че някои от тия неща върша по заповед и съм длъжен да скачам от мачта на мачта като скакалец в китна ливада. А в началото това е доста неприятно. То засяга честолюбието ти, особено ако си от някой стар род на сухоземни жители, като например Ванренселъровци, Рандолфовци, Хардиканутовци. Още повече ако, преди да потопиш ръката си в кофата с катран, ти си я вдигал важно като селски учител, принуждавайки и

най-високите момчета да стоят в страхопочитание пред тебе. Мога да ви уверя, че преходът от положението на учител към това на моряк е твърде рязък и трябва да си се нагълтал здраво със Сенека и стоиците, за да го понесеш с усмивка. Но с времето и на това се свиква.

Какво от туй, че някой стар и стиснат капитан ми бил заповядал да грабна метлата и да измета палубата? Какво е това унижение, ако го преценим, да речем, с мерилото на Новия завет? Да не мислите, че архангел Гавраил ще ме цени по-малко, защото в случая съм се подчинил усърдно и почитателно на стария скъперник? Кой не е роб? Кажете, моля. Щом е така, каквото и да ми заповядат старите капитани, както и да ме удрят и блъскат, аз съзнавам със задоволство, че така трябва да бъде; че всеки има в едно или друго отношение същата участ – във физически или метафизически смисъл; а щом всеобщото блъскане е правило, всички трябва да се удрят взаимно и да са доволни.

Освен това аз всякога пътувам като моряк, защото е прието да ми плащат ония несгоди, за които досега не съм чул да са платили и пара на пътниците. Напротив – пътниците си ги плащат сами. А разликата между това дали ти плащаш, или ти се плаща е много голяма. Плащането е навярно най-неприятното задължение, което двамата градински крадци, Адам и Ева, са ни оставили в наследство. А може ли нещо да се сравни с това да ти плащат? Уचितото усърдие, с което всеки човек получава пари, е истинско чудо, особено като се има предвид колко искрено сме убедени, че парите са коренът на всички земни злини и че никой богат човек не може да влезе в рая. О, с каква радост се осъждаме на вечна гибел!

И накрая – аз пътувам по море като моряк заради гимнастиката и чистия въздух на бака. Защото насрещните ветрове на тоя свят са много по-чести от тия откъм гърба (ако не нарушавате никога, разбира се, Питагоровия съвет¹). Затова комодорът на задната палуба диша въздуха, издишван от моряците на предната. Той мисли, че го вдишва пръв; но не е така. По същия начин простолудието е в много други случаи пред водачите си, които едва ли подозират това. Но откъде ми хрумна да тръгна на лов за китове, след като бях вдишвал многократно морския въздух като моряк на търговски кораби – това ще ви каже най-добре невидимият полицаи на орисниците, който непрестанно бди над мене, тайно ме следи и необяснимо как ми влияе. Без съмнение заминаването ми на тоя лов за китове е било част от отдавна съставената подробна програма на Провидението. Нещо като кратко интермецо и соло между главните номера. Предполагам, че тази част от програмата трябва да е изглеждала горе-долу така:

¹ Питагор е съветвал учениците си да не ядат фасул. (Неотбелязаните изрично бележки под линия са на преводача.)

ГОЛЯМА БОРБА ОКОЛО ИЗБОРА
ЗА ПРЕЗИДЕНТ НА СЪЕДИНЕНИТЕ ЩАТИ

—
Лов на китове от някой си Ишмиъл

—
КЪРВАВИ БОЕВЕ В АФГАНИСТАН

При все че не мога да кажа защо режисьорите орисници са ми отредили жалката роля да ловя китове, докато на други са били определени величествени роли в големи трагедии, кратки и леки роли в приятни комедии и весели роли във фарсове – при все че не мога да кажа защо точно е станало това, все пак сега, когато си припомням всички обстоятелства, струва ми се, че мога да надзърна в подтиците и подбудите, представени ми в хитра маскировка, за да ме накарат да приема ролята, която изиграх, а освен това поласка ме измамата, че изборът се дължи на собствената ми свободна воля и разумна преценка.

Главна подбуда беше замайващата мисъл за самия кит. Това мощно и тайнствено чудовище не даваше мир на любопитството ми. После идваха непознатите далечни морета, из които то люшкеше огромното си като остров туловище; неописуемите, неизразими опасности на китолова и всички съпътстващи го чудеса на патагонски гледки и звуци помогнаха да се поддам на желанието си. За други хора тия неща не биха били може би изкушения; но аз съм бил всякога измъчван от копнеж по далечното. Обичам да плавам из забранени морета и да слизам на диви брегове. Макар и да не пренебрегвам доброто, улавям бързо всеки ужас и дори мога да се приобща към него – ако ме оставят, – защото не е лошо да си в приятелски отношения с всички свои съобитатели.

Затова ловът на китове беше добре дошъл; широките водни врати на чудния свят се разтвориха и сред безумните заблуди и мечтания, които ме завлякоха до това решение, в дълбините на душата ми се носеха в безкрайно шествие двойки китове, а сред тях един огромен качулат призрак витаеше във въздуха като снежен хълм.

ПОХОДНАТА ТОРБА

Наблъсках една-две ризи в походната си торба, стиснах я под мишница и тръгнах за Кейп Хорн и Тихия океан. Напуснах хубавия стар Манхато и пристигнах благополучно в Ню Бедфърд. Това стана в една декемврийска нощ. Много се разочаровах, като научих, че крайбрежното корабче за Нантъкет е вече отплавало и до понеделник не ще имам никаква възможност да замина за там.

Тъй като повечето млади кандидати за мъките и страданията на китоловството спират в Ню Бедфърд, преди да отплават, трябва да кажа още отсега, че аз самият нямах подобно намерение. Бях решил, че ще замина само с нантъкетски плавателен съд, защото от всичко, свързано с този прочут старинен остров, се излъчваше някакво странно предизвикателство и смелост, които силно ме привличаха. Освен това, макар че Ню Бедфърд напоследък обсебва постепенно цялото китоловство и бедният стар Нантъкет е вече доста по-назад в това отношение, Нантъкет все пак си е велик основоположник – Тирът на този Картаген: мястото, където е бил извлечен първият мъртъв американски кит. Откъде другаде, ако не от остров Нантъкет туземните китоловци, червенокожите, са отплавали с лодките си на лов за Левиатана? Откъде другаде, ако не от Нантъкет е отплавала първата безстрашна платноходка, натоварена – както разправят – с камъчета, та като ги хвърлят по китовете, да разберат дали са ги наближили достатъчно, за да метнат и харпун откъм бушприта?

И тъй като ми се налагаше да прекарам в Ню Бедфърд две нощи и един ден, преди да замина за определеното пристанище, трябваше да потърся къде да се храня и спя през това време. Нощта беше неприветна, направо казано, тъмна и мрачна, нерядостна и мразовита. Не познавах никого тук. Порових с тревожни пръсти в джоба си и извадих оттам само няколко сребърни монети... „И така – казах си аз, застанал наред тъжната улица с торбата на рамо, сравнявайки мрака откъм север с тъмнината откъм юг, – където и да идеш, Ишмиъл, където и да благоразсъдиш да се подслониш тая нощ, непременно питай за цената и не бъди много придирчив.“

С неуверена крачка минах покрай „Кръстосаните харпуни“ – но ми се стори, че там ще е твърде скъпо и весело. Малко по-нататък яркочервените прозорци на

странноприемница „Риба меченоска“ излъчваха пламенна светлина, която сякаш бе разтопила струпания сняг и лед пред зданието; навред другаде замръзналият сняг образуваше тридесетсантиметрова, като асфалтова настилка, доста уморителна за мене, когато стъпех по някоя твърда буца, защото след тежка и добросъвестна служба подметките ми бяха в съвсем жалко състояние. „И тук ще е много скъпо и весело“, помислих отново, като се спрях за миг да погледам широкото отражение на светлината във и да послушам звънтенето на чашите вътре. „Продължавай, Ишмиъл – казах си най-после аз, – не чуваш ли? Махни се от вратата; закърпените ти обувки препречват входа.“ И продължих. Несъзнателно поех улиците, които водеха към водата, защото там се намираха несъмнено най-евтините, макар и не най-веселите гостилници.

Какви мрачни улици! И от двете страни не къщи, а грамади тъмнина и само тук-там някоя светлина като свещ, която мъждее сякаш върху гроб. По това време на нощта, в последния ден от седмицата, тази част на града се оказа съвсем безлюдна. Но не след много се озовах пред блед светлик, който мъждееше в ниска широка сграда с гостоприемно отворена врата. Сградата изглеждаше занемарена, сякаш бе предназначена за общо ползване; затова още с влизането си се препънах в сандъка с пепел, оставен до самия вход. „Ха – помислих аз, – ха! – задушавайки се от литналите пращинки. – Ха! Дали тази пепел не е от разрушения Гомор? Ами „Кръстосаните харпуни“ и „Риба меченоска“? Това заведение пък би трябвало да се нарича ‘Клопка‘.“ Както и да е, свързах се и чувайки един гръмък глас отвътре, бутнах и отворих втора, вътрешна врата.

Стори ми се, че великият чер синедрион заседава в пъкъла. Стотици черни лица се обърнаха да ме погледнат, а Черният ангел на Страшния съд удряше зад тях по някаква книга на катедрата. Бях в негърска черква, проповедта бе за царството на вечния мрак и плача, за риданията и скърцането със зъби. „Да, Ишмиъл – промълвих, като се измъкнах, – тъжно представление дават в ‘Клопката‘.“

Най-после стигнах до някаква мъждукаща светлинна, недалеко от доковете, и чух самотно скърцане над главата си; поглеждайки нагоре, видях, че над вратата се люшка фирма с бяла рисунка, представляваща високо бликнала белезникава струя, а под нея следните думи: „Странноприемница ‘Китов фонтан’. Питър Кофин.“

Кофин¹ ли? Китов фонтан? „Доста зловещо съчетание“, помислих аз. Но разправят, че такова презиме било нещо обикновено в Нантъкет, затова предположих, че този Питър трябва да е преселник оттам. И тъй като светлината беше съвсем слаба, мястото изглеждаше засега съвсем тихо, разнебитената дървена къщурка беше като че докарана от развалините на някой опожарен квартал, а люшкащата се фирма

¹ Coffin (англ.) – ковчег.

скърцаше съвсем бедняшки, реших, че тук ще намеря най-евтино жилище и най-хубаво леблебиено кафе.

Къщата беше чудновата – вехта постройка с остър двукрил покрив, парализирана и отпусната на една страна. Намираше се в студен тъмен кът, където бурният североизточен вятър виеше много по-силно, отколкото е фучал някога около преобърнатия кораб на нещастния апостол Павел. А при това североизточният вятър е много приятен ветрец за всеки, които се намира у дома си и грее спокойно крака до камината, преди да легне. „Преценяването на бурния североизточен вятър, наричан евроклидон – пише един древен автор, от чиито творби аз притежавам единствения съществуващ екземпляр, – е невероятно различно според това дали гледаш през прозорец, на който стъклата са заскрежени само отвън, или наблюдаваш от прозорец без рамка, заскрежен от двете страни и остъклен само от всесилната смърт.“ – „Съвсем вярно – помислих аз, като си припомних тия редове, – правилно разсъждаваш, стари буквописецо. Да, очите ми са прозорците, а тялото ми е домът.“ Жалко само, че цепнатините и пролуките не са запушени малко с памук. Но сега е вече много късно за подобрения. Светът е завършен; покривът е сложен, скелите са свалени преди милиони години. Бедният Лазар може да трака зъби, сложил глава на бордюра, да тресе треперливо дрипите си, да си запушва ушите с парцали или да налапва царевичен кочан, но това не ще го спаси от бурния евроклидон. „Евроклидон ли? – казва древният богаташ в червен копринен плащ (станал още по-червен оттогава). – Ох, ох! Каква прекрасна мразовита нощ! Как блести Орион! Какви северни сияния! Нека си хвалят източните лета, напомнящи вечни оранжерии; а мене ме оставете да си създавам собствено лято със собствени въглища.“

Но как мисли бедният Лазар? Може ли да стопли той посинелите си ръце, като ги издигне към величествените северни сияния? Не ще ли предпочете да е в Суматра, а не тук? Не ще ли предпочете да се протегне по протежение на екватора? Да, богове, да слезе дори до геената огнена, за да се отърве от този мраз?

И все пак да виждате, че Лазар лежи захвърлен пред вратата на богатия е много по-чудно, отколкото да видите глетчер, заседнал до някой от Молукските острови. А пък самият богаташ живее като цар в дворец, съграден от смръзнали въздишки, и тъй като е председател на въздържателно дружество, пие само хладните сирашки сълзи.

Но стига празни приказки, тръгнали сме на лов за китове и много още има да видим. Да изстържем леда от замръзналите си крака и да видим какво заведение е този „Китов фонтан“.

ГОСТИЛНИЦА „КИТОВ ФОНТАН“

Когато влезете в гостилница „Китов фонтан“ с островърхия покрив, озовавате се в широко, ниско, разхвърлено преддверие със старомодна ламперия, напомнящо борда на някой овехтял плавателен съд. На едната стена е окачена картина с маслени бои, толкова опушена и изпоцапана, че на неравномерното, кръстосано осветление бихте могли да отгатнете смисъла ѝ едва след прилежно последователно изучаване и след грижлив разпит на съседите. Безчисленото множество от сумрак и сенки отначало оставяше впечатлението, че някой амбициозен млад художник от времето на нюингландските вещици се е опитал да нарисува хаоса. А след по-продължително и старателно съзерцание, след многократни размишления и особено след като отворите прозорчето в дъното на хола, ще стигнете до заключението, че подобна мисъл, колкото и неразумна, може би не е съвсем неоправдана.

Но това, което най-много ще ви смае и смути, е продълговатото, меко, зловещо черно тяло, което витае наред картината над три неясни сини черти, плуващи сред неописуема пяна. Една наистина блатиста, мочурлива, лепкава картина, която може да разстрои всеки нервен човек. Но тя излъчва все пак някакво неопределено, полупостигнато, невъобразимо величие, което така ви приковава към нея, че накрая решавате да откриете какво точно означава това чудо. Стрелва ви блестяща, но, уви, измамна мисъл. Това ще е Черно море при нощна буря... или чудовищната борба на четирите основни стихии... или прокълнатата пустош... или полярна зимна гледка... или размразяването на заледения поток на времето. Но всички тези предположения най-после отстъпват пред зловещия образ в картината. Щом разгадаете него, всичко друго се изяснява. Чакайте: няма ли той някаква далечна прилика с голяма риба? Дори със самия огромен Левиатан?

Такова е било всъщност, както изглежда, намерението на художника: това е мое собствено заключение, основано донякъде върху съгласуваните мнения на неколцина стари хора, с които разговарях по въпроса. Картината представлява кораб от Кейп Хорн сред ураган; виждат се само трите разнебитени мачти на люшката се

полупотънал съд; а един разярен кит, готов да се нахвърли върху него, ще се набоде страхотно на върха на мачтите.

Насрещната стена на хола беше окичена с варварска украса от чудовищни криваци и харпуни. Някои бяха нагъсто обсипани с лъскави зъби, напомнящи резци от слонова кост; по други се виждаха кичури от човешка коса; един имаше формата на сърп с голяма извита дръжка като дъга, оставена върху току-що окосена трева от дългорък косач. Човек потреперва, докато ги гледа, и се пита кой людоед или дивак е косил с тия ужасни, остри сечива. Между тях имаше и вехти, ръждясали харпуни и куки, всички изпочупени и изкривени. Някои от тия оръжия бяха исторически. С този, навремето си дълъг, а сега ужасно изкривен харпун Натан Суейн убил преди петдесет години петнадесет кита в един ден от изгрев до залез-слънце. А тази кука – заприличала сега на тирбушон – е била хвърлена във водите на Ява и отнесена от кит, убит след години при Кейп Бланко. Желязото се забило близо до опашката и като попаднала в човешко тяло игла изминало цели четиридесет стъпки, докато най-после го намерили заседнало в гърбицата на кита.

Като минете през това полутъмно преддверие и през ниския сводест коридор – прокаран през някогашен голям централен комин с много огнища, – влизате в гостилницата. Това помещение беше още по-мрачно, с такива ниско надвиснали тежки греди и вехти, изядени дъски на пода, че приличаше на задната палуба на някой стар военен кораб, особено в такава ветровита нощ, когато този закотвен на края на пристана ковчег се люшка най-ужасно. В единия край имаше дълга ниска маса, прилична на чекмедже, покрита с пукнати стъкла, в която бяха нахвърляни прашни ценности, събирани из най-далечните кътчета на широкия свят. От най-отдалечения ъгъл се вдаваше една мрачна бърлога – барът, – грубо подражание на китова глава. Ето я извитата кост на китовата челюст, толкова широка, че цяла кола би могла да мине под нея. Вътре имаше жалки полици с вехти кани, бутилки и шишета; а в тези всепоглъщащи уста като някой нов прокълнат библейски Йона (както всъщност го наричаха) едно дребно повехнало старче, което прибираше парите на моряците, продавайки им скъпо самозабрава и смърт.

В отвратителни чаши наливаше той своята отрова. Макар и с правилна цилиндрична форма отвън, тия подли, изцъклени зелени чаши се заострят измамнически отвътре към едно лъжливо дъно. Грубо издълбани в стъклото успоредни меридиани опасват тези разбойнически канчета. До тази рязка ще платите само един пенс; до следващата – още един; и така нататък, докато стигнете до най-горната – пълна кейп-хорнска мярка, която можете да гълтнете срещу един шилинг.

Когато влязох в помещението, намерих група млади моряци, насядали около една маса, да разглеждат пред мъждукаща лампа разни моряшки изделия. Потърсих стопанина и на искането ми да бъда настанен в стая получих отговора, че заведение-то било препълнено – нямало ни едно свободно легло.